

Λάσκαρις Πολυζωίδης
Σιδηρόκαστρο δεκαετία 1950.

ΕΛΕΝΗ ΛΕΤΣΙΟΥ- ΚΟΡΟΜΗΛΑ

Παλαιογράφος, Ιστορικός Ερευνήτης, Συγγραφέας,
Συνεργάτης της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων
Γενική Γραμματέας της Ι.Λ.Ε.Σ.-Μ.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ ΠΟΛΥΖΩΙΔΗ

Άγωνία

Μία λέξη-κραυγή που συναντούμε σε κάθε σχεδόν σελίδα του Τετραδίου Σημειώσεων του Μελενικιώτη Λάσκαρι Πολυζωΐδη και που αντανακλά τη συνειδητοποίηση της οικτρής κατάστασης στην οποία βρίσκεται, το άγχος για το τι ακόμη θα φέρει η επόμενη στιγμή, η επόμενη ημέρα τής αιχμαλωσίας του.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το Τετράδιο Σημειώσεων του Λάσκαρι Πολυζωΐδη αποτελεί συμπλήρωμα του Ημερολογίου αιχμαλωσίας τού Αθανασίου Βανάκου, που δημοσιεύσαμε με τον κ. Θωμά Πέννα το 2017 στον Δέκατο Ογδοο Τόμο τών ΣΕΡΡΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ, όπου περιγράφεται η αιχμαλωσία τών Ανατολικομακεδόνων την ίδια ιστορική περίοδο 1917-1918, κατά τη βουλγάρικη κατοχή τής Ανατολικής Μακεδονίας (Νομοί Σερρών, Δράμας και Καβάλας).

Πρόκειται για μια ακόμη πολύτιμη πηγή πληροφοριών, που η δημοσίευσή της σκοπό έχει να αποτίσει φόρο τιμής στα θύματα εκείνης της κατοχής, αλλά και να καταδείξει τον ακριβή ρόλο και την πολιτική τών Βουλγάρων, που ήταν η εξολόθρευση του πληθυσμού τής Μακεδονίας μας.

Συγκλονιζόμαστε όταν διαβάζουμε όλα όσα υπέστησαν ο Πολυζωΐδης και μαζί με αυτόν και οι άλλοι αιχμάλωτοι από το Σιδηρόκαστρο (Δεμίρ Ισάρ), κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας τους. Λιμοκτονία, καταναγκαστικά έργα, αρρώστιες, βασανιστήρια. Το φαγητό τους είναι κυρίως η κουραμάνα (στρατιωτικό πιτυρούχο ψωμί), τα σκόρδα, το μπουλγούρι, η ούρδα (τυρί από τυρόγαλο), η μπόζα (παχύρευστο ρόφημα από δημητριακά, νερό και ζάχαρη).

Αργότερα θα προστεθούν λίγο τυρί, αυγά, κουσκούζ και μερικά ακόμη τρόφιμα. Το φαγητό δεν τους χορηγείται, το αγοράζουν με δανεικά χρήματα. Στα κολαστήρια τού Κάρνομπατ, του Σιούμεν και της Πλεύνας τους μαντρώνουν σε άθλια καταλύματα (καλύβες, Λάγκερ, ντεπώ, κατασκηνώσεις) και για κάποιο διάστημα, το οποίο δεν είναι ακριβές, τους υποχρεώνουν να νοικιάσουν δωμάτια. Τους ξυλοφορτώνουν ανηλεώς, τους εξαναγκάζουν σε καθημερινή αγγαρία και χαμαλίγια. Κουβαλούν μεγάλα φορτία σιτάρι, ξύλα, ασβέστη, κεραμίδια. Ως επί το πλείστον, λασπωμένοι και κατάμιουσκοι. Εντύπωση μας προκαλεί το γεγονός πώς ο Πολυζωίδης, παρά τις κακουχίες, νοιάζεται για την εμφάνισή του, διαθέτει λέβια για ραπτικά, για επιδιόρθωση παπουτσιών, αγορά παντελονιού κ. ά.

Η υγεία του είναι κλονισμένη, μπαίνει συχνά στα Νοσοκομεία τού Κάρνομπατ και της Πλεύνας, όπου του χορηγείται απλώς κινίνη σε κάθε μορφή. Αιχμάλωτος είναι και ο γαμβρός του Αριστοκλής, μοναδικό καταφύγιο στην απελπισία του, μαζί με τα γράμματα του αδελφού του Θεοφάνη, που καταφθάνουν από το Σιδηρόκαστρο.

Τόσο από το παρόν Τετράδιο Σημειώσεων, όσο και από τα μεταγενέστερα αρχεία του, που διατηρούσε στο γωνιακό μαγαζάκι τής πλατείας Σιδηροκάστρου με τα τσιγάρα, τα βιβλία και τα τεύχη τού περιοδικού «Η Ζωή του Παιδιού», καθώς και από τις προφορικές μαρτυρίες όσων είχαν την τύχη να τον συναναστραφούν, συμπεραίνουμε πως ήταν μία ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Δραστήριος, οργανωτικός, άνθρωπος με ήθος, αγάπη, καλοσύνη και πνευματικό ενδιαφέρον για τους συνανθρώπους του, κυρίως για τους νέους. Ευαίσθητος και συναισθηματικός. Στο Τετράδιο Σημειώσεών του καταγράφει επίσης περιστατικά που τον συγκινούν, όπως το αντάμωμα με μια γριά Βουλγάρα, ένα αγοράκι και τέσσερις κοπέλες, που προσφέρουν στους πεινασμένους και ταλαιπωρημένους από τις αγγαρίες αιχμαλώτους, σταφύλια και λόγια παρηγοριάς. Περιγράφει τα όνειρά του, βουτηγμένα στην υπαρξιακή αγωνία τού θανάτου. Επίσης μας παραδίδει καταλόγους με τα ονόματα συναιχμαλώτων του, νέα κοινωνικού και οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως τον θάνατο της βασίλισσας της Βουλγαρίας Λεονώρας, την ισοτιμία τών νομισμάτων (100 ελλ. δραχμές = 140 βουλγαρικά λέβ), στοιχεία για τον καιρό, το είδος και την τιμή τών προϊόντων που αγοράζει κ.ά. Έτσι ως προς τον τιμάρημο και την μεγάλη αστάθεια των τιμών, διαβάζουμε πως,

π.χ. ένα ψωμί τη μία ημέρα έχει 30 λέβια και την επόμενη 10.

Το Τετράδιον Σημειώσεων αποτελείται από 33 εγχάρακτα, αναρίθμητα φύλλα, εκ των οποίων τα 12 είναι λευκά, διαστάσεων 18 x 11 εκ. Χρησιμοποιεί μελάνι, άλλοτε μαύρο και άλλοτε μπλε. Είναι χαρτόδετο, μαύρου χρώματος, και στο επάνω μέρος τού εξωφύλλου διακρίνονται σε κύκλο τα γράμματα ΑΜ. Ένα παράφυλλο σκούρου χρώματος, στην αρχή και ένα στο τέλος τού βιβλίου, στα οποία είναι σημειωμένα νούμερα, γράμματα και οι 4 πράξεις τής αριθμητικής. Αμέσως μετά το πρώτο παράφυλλο, η πρώτη σελίδα, στην οποία είναι τυπωμένα τα εξής:

Bestellungen an die firma (παραγγελίες στη φίρμα).

SCHUTZ 3 MARKE (εγγύηση 3 αστέρων).

Verlag von Riefenstahl, Zumppe & Co, Berlin O (εκδόθηκε από Riefenstahl, Zumppe & Co, στο Βερολίνο).

Πάνω σ' αυτήν την σελίδα με τη φίρμα τού εργοστασίου κατασκευής, αρχίζει ο Πολυζωίδης να γράφει καθημερινά τις σημειώσεις του.

Στις δύο τελευταίες σελίδες τού τετραδίου, ο Πολυζωίδης γράφει στη βουλγαρική γλώσσα στον αδελφό του Θεοφάνη και ένα ποίημα.

Η μετάφρασή τους έγινε από τον Θανάση Ιβάνωφ.

Η μεταγραφή τού Τετραδίου υπήρξε ιδιαίτερα επίπονη και χρονοβόρα. Το μελάνι έχει διαποτίσει την πολύ λεπτή σάρκα τού φύλλου με αποτέλεσμα τα γράμματα της μίας επιφάνειας (verso) να φαίνονται στην πίσω πλευρά (recto), ώστε, σε συνδυασμό με την λαίλαπα του χρόνου, η ανάγνωση και μεταγραφή τού κειμένου να καταστεί εξαιρετικά δυσχερής έως αδύνατη. Σε πολλές περιπτώσεις επαναλαμβάνεται η ίδια ημερομηνία σε πολλές διαφορετικές σελίδες τού τετραδίου. Για την καλύτερη κατανόηση, θεωρήσαμε αναγκαίο να τις συμπτήξουμε σε μία καταγραφή.

Ο συγγραφέας είναι ορθογράφος -εκτός ελαχίστων αβλεψιών- γράφει στην απλή καθαρεύουσα και χρησιμοποιεί λίγες λέξεις τής βορειοελλαδικής διαλέκτου. Είναι φιλομαθής - προμηθεύεται μάλιστα μία μέθοδο ελληνοβουλγαρική, εξ ου και το «δοκίμιον γραφής» με τα 30 γράμματα της βουλγαρικής αλφαβήτου στην 11^η σελίδα. Επίσης, είναι εντυπωσιακό το πως οι δύο τελευταίες σελίδες του Τετραδίου-Ημερολογίου, είναι γραμμένες από τον ίδιο στη βουλγαρική γλώσσα. Πρόκειται για ένα γράμμα, το οποίο απευ-

θύνεται στον αδελφό του Θεοφάνη, και στο οποίο με περισσή ευαισθησία και αγωνία ζητά να μάθει νέα, κυρίως για την υγεία των μελών της οικογενείας του, καθησυχάζοντάς τον μάλιστα ότι ο ίδιος (παρότι εξόριστος και αιχμάλωτος), είναι καλά, και ένα ερωτικό τραγουδάκι.

Αδυνατούμε να συλλάβουμε πώς ο αιχμάλωτος Πολυζωίδης, επιστρέφοντας από τα καταναγκαστικά έργα, έβρισκε χρόνο και διάθεση να αποτυπώσει τη σκληρή του καθημερινότητα, ούτως ώστε εμείς, μετά από 100 και πλέον χρόνια να έχουμε στα χέρια μας αυτό το πολύτιμο ιστορικό ντοκουμέντο. Θαυμάζουμε επίσης τη φιλοπατρία του, την υπομονή του, την αγάπη για την οικογένειά του και το θάρρος του.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τη μεταγραφή του χειρόγραφου Τετραδίου Σημειώσεων σε διπλωματική έκδοση, δηλαδή ως έχει. Όπως και στο προηγούμενο ημερολόγιο του Βανάκου, αποφασίσαμε να διατηρήσουμε την ορθογραφία, σεβόμενοι την ιστορικότητα του κειμένου. Έτσι ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να γνωρίσει την αυθεντική του μορφή. Επεμβαίνουμε ελάχιστα, κυρίως στα σημεία στίξης, για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου.

Τη μεταγραφή του Τετραδίου-Ημερολογίου, ακολουθούν τα φωτογραφικά πανομοιότυπα όλων των πρωτοτύπων σελίδων του, ώστε ο αναγνώστης να έχει πλήρη εικόνα τού υλικού.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους κυρίους Θωμά Πέννα, Γιώργο Φουρτούνα και Λεωνίδα Κασάπη για την ευκαιρία που μου έδωσαν να έρθω σε επαφή με ένα ακόμη συγκλονιστικό ντοκουμέντο τής εποχής της πιο σκληρής βουλγαρικής κατοχής στην πατρίδα μου την Μακεδονία, και να συγκινηθώ και για έναν επί πλέον λόγο:

Τύχη αγαθή έδοξε να γεννηθώ στο γειτονικό Νέο Πετρίτσι, να περιηγηθώ στα ίδια μέρη και να φοιτήσω στο ίδιο Εξατάξιο Παλλατίδιο Γυμνάσιο Σιδηροκάστρου, στο οποίο, χρόνια πριν από εμένα, φοιτούσε και ο ίδιος ο Λάσκαρις Πολυζωίδης

Ευχόμαστε, η παρούσα έκδοση, για μια ακόμη φορά, να αποτελέσει εφαλτήριο για νέους ερευνητές, εμπλουτίζοντας έτι περαιτέρω και καθιστώντας ευρύτερα γνωστή την ιστορική εκείνη περίοδο της β' βουλγαρικής κατοχής στη μαρτυρική Μακεδονία μας.